

Herri ipuinen nazioartekotasuna

“Peru Arraizpe” eta “Ma Zi nekazari” argia ipuinen arteko parekotasunak

XABIER ETXANIZ

Herri ipuinen zergatiari erantzuteko teoria ugari erabili dira, munduaren interpretazio bat emateko balio dutela, mitologiarekin erlazionatu izan dute beste batuzek, badira ere bizitzaren misterioei erantzuna bilatzeko ahalegina dela diotenak, edo pertsonaren garapen psikologikoarekin lotzen dutenak.

Ez gara hemen hasiko zeintzuk, non eta zergatik sortu izan diren herri ipuin horiek, berauen nazioartekotasunaz baizik.

“Mari Zikin”, “Mari xor”, “Gatza ala Erregea”, Euskal Herriko ipuin beraren aldaerak dira, baina ipuin hori denok ezagutzen dugun Perraulten eta Gimm anaien “Marierrauskin” ipuin ezagunaren beste aldaera bat dugu. V. Proppek bere *Morphologie du conte* liburuan dioen bezala, elkarrengandik oso urrun dauden herri eta kulturen artean ematen da kidesetasun hori: “Nola adieraz Errusian, Alemanian, Frantzian, Indian, Ameriketako indioen artean eta Zelanda Berrian erregina-igelaren kontua berdin samarra izatea, herrien arteko harreman bat ere historikoki frogatzerik ez dugunean. Antz hori ezin daiteke adieraz, bereizatearen iduripen zehatz bat ez badugu. Morfologi hauzitan ohitura ez den historigileak ez du antz hori dagoen lekuan ikusiko; beretzat garrantzi handikoak diren kidesetasunak alde batera utziko ditu, haietaz ohartu ez delako; alderantziz, berak kidesetasun bat ikusi duela uste duenean, morfologilariak erakusterik izango dio alde-ratutako fenomenoak erabat ezberdinak direla” (Etxeberrriak aipatua, 1973, 207). Bruno Bettelheim psikoanalista ezagunak ere, ipuin mires-

garrien jatorria aztertzerakoan horien sakabanaketa erakusten digu: "Aunque resulta imposible determinar con precisión la época en que fue inventada la primera historia del tipo 'Cenicienta', lo que sí sabemos es que existe versión china de este cuento, escrita hace más de mil años por un tal Tuan Cheng-shih, (...) La versión más antigua de La bella y la bestia se remonta aún más atrás en el tiempo, al corazón mismo de la Grecia antigua" (Bettelheim, 1987, 12 eta 13), baina ipuinen sakabanetzeaz gain, beraien arteko parekotasuna ere aipatzen digu psikoanalistak: "Aunque los cuentos de hadas puedan sufrir variaciones en sus detalles, según las culturas, por todo el mundo se repiten las mismas intrigas fundamentales. La historia larga e ininterrumpida de estos cuentos, la similitud de sus temas, incluso en civilizaciones bien diferentes" (op. cit. 14). J. M. Barandiaran ere ari zaigu ipuinen aldera eta zabalkundeaz: "El tema del combate con el dragón se ha infiltrado en la bibliografía de San Jorge y en la leyenda de *iraunsuge* de San Miguel de Excelsis en Aralar (*Eusko-Folklore*, I, p. 18. 1921). El área de su expansión es extraordinariamente grande, pudiendo decirse que abarca, cuanto menos, casi toda la extensión del mundo antiguo. Los hallamos en la Grecia antigua y moderna, en el Cáucaso, en la India y en el Japón", (Barandiaran, 1962, 43).

Baina badira herrialde bateko eta besteko ipuinak bereizten dituzten elementuak. Georges Jeanek (1988, 103 eta hurrengoak) ipuinak kultura ezberdinen isla direla adierazten du, eta alde horretatik kulturak, ohiturak, gizartea, ezberdinak diren neurrian, ipuinak ere halako-xeak dira. Hala ere, kritikoa honek onartzen du elementu estrukturalen eta miragarrien arteko parekotasuna, unibertsaltasuna.

Ikusi dugunez, ipuin beraren aldaerak aurki daitezke kontinente ezberdinetan, eta ondorengo lerroetan Euskal Herriko eta Txinako herri ipuin biren arteko parekotasuna aztertuko dugu.

Euskal herri ipuinen artean bada bat, Peru Arraizpe izenburupean sailkaturik duena Resurreccion Maria Azkuek bere Euskalerraren Yaintza bilduman; Markinako Domingo Aldazabal izan zen Azkueren informatzailea. "Peru Arraizpe" honen aldaera ugari daude Euskal Herrian; Mayi Ariztiaren "Artoaren ixtorioa" edo Wendworth Websterren "Apehz atzipakorra" ditugu honen adibide garbiak. Azkuek berak komentatzen du Urdazurin jaso zuela beste aldaera bat: "Con el nombre de *Putifar*, oí este hermoso cuento, aunque algo más breve, hace muchos años, en Urdazuri (AN). Publiqué este cuento el año de 1899

en la revista *Euskalzale*, págs. 13, 23 y 31, con el nombre de *Peru ta Maria*". (Azkue, 1989, 290).

Txinako ipuinen antologia prestatu nuenean, herrialde hartako ipuin eta kontu ugari irakurri nituen eta euskaratutakoen artean baze- goen euskal ipuin hauen oso oso antzeko bat: "Ma Zi nekazari argia". Ikus ditzagun ipuin bi hauek eta beraien arteko parekotasuna.

Peru Arraizpe

Barregarri geienak izaten dira eurentzat baino inorentzat egokia- goak, etxerako baino kanpokoentzat mesedegarriagoak. Peru, iñor bazan, barregarria zan; alerra baina burutsua, gorputz-astuna ta buru- arina, anka-sorra ta begi-zolia. Aspaldion eukazan laiak ugerturik, so- loak latzinik, bedar galgarriak aurrez, etxe-bazterrak amaraunez (are- musarez) ondo apainduta, soinekoak dindirri-urtika, idi-beiak gitxi ta argaltxak eurak, sukaldea otza, etxeaurreko garaia garau barik, eskin- tokia isili ta oilo bakoa.

Peru, etxean ezeukanaren bila auzora sarritxoegi yoanda, zorrizto bat zorriz baino zorrez beteago bizi zan. Gurasoak itxiriko ondasunak lur yo bear eutsenean, agertzen dakozan astean astean edo sarriago artzekodunak. Guztiai egiten eutsen abegi ona, baina abegi utsa, diru bako abegia.

Artzekodunak aspertu ziranean, gutiak bat eginda eskribau batzui emon eutsen Peruri enbargua egiteko eskua. Eskribauak aurretiaz ots egiten eutsen Peruri, esaten eutsela:

—Peru: ain egunetan enbargua egitera yoango gozak.

—Etorri ondoen deritzazuenean erantzun eutsen berak.

Peruk orduan bere emazte Mariari, bazter batera eroanda, buruari azgura barik azka ta azka egoala esan eutsan:

—Mari, badakin eskribauak zer dirausten? Astelenean gurera da- tozala, basegun on bat igarotera.

—Bestetara ez?

—Ezetz diñoë.

—Gurëan zer jagok ba arei emotekorik?

—Zer jagonan? Erbikume bi baino besterik ezer ezton bear izan- go. Auzotegi onetantxe bat edo batek baedodaukaz olako ku- matxo bi.

- Zerak jaukazak: Maripa Anbrusenak. Baiña nok ari atara? Len bere zerbait zor dautsagula ta etxok ezer emon nai izango.
- Orretxegaitik emongo jon ba: bestela lengorik eztabela artuko esaion. Zemai au asko ezpaltizon, eskribauak datozana bajakin ta arei jaten emoteko dala esanezkero, emongo jonaz, bai, laster gero emon bere.
- Ta zelan ipintzeko? Bazkari txatxarra izango dok iru eskribau-rentzat.
- Ik egin, Mari, neure esana. Erbikume bata neuk eröango jonat neugaz basora; bigarrena eukin euk ankatik ondo lotuta. Eskri-bauak datozenean, nire galde asitakoan, erbikumëari sokëa askatuta, berba onek esango dautsanaz: "*Mustur-zuri* oa Arraiz-ko sagastira ta gure Peruri datorrela, eskribauok zain daukaza-la-ta. Arin ibili, *Mustur-zuri*."
- Peru: zoratuta nagoala esango jöek.
- Ik egin neure esana, Mari, ta zoro-moro zerbait egingo jonagu. Ez besterik ezer aitatu gero.

Eldu zan astelena ta goizeko eguzkiaren atzetik, izerdi-zapiak kapelapean ebezala, eldu ziran iru eskribauak, euren mutil ta guzti. Perugaitik Mariari itaundu eutsenean, onek eskaratzeko txixilu-barrutik erbikumea atara, ankako lokarria askatu ta esan eustan:

—*Mustur-zuri*: oa Arraizko sagastira ta gure Peruri datorrela, eskri-bauok zain daukazala-ta. Arin ibili, *Mustur-zuri*.

Berba onek entzueran erbikumea inoizko bizkorren joian, eskri-bauak arriturik egozan berari begira, mutilak apurren baten jarraitu eutsen; eta arik lastertxora agertu zan Peru, erbikuma bat kaltzerpean eballa. Eskribauok zurturik, bidera urtenda, Peruri arrerä ederra egin eutsen.

- Egun on, gizonak. Gaur lango eguraldi bero sargaritan iluntze-rarte eneban uste agertuko zinenik.
- Zelan jakin dozu bada eldu garana?
- Arraizko sagastian nengoan eta arrapaladan *Mustur-zuri* etorri jat, Marik bialdu dabela ta zain zaukedazala esatera.
- Zelan ikasi jok ba berbetan?
- Zelan ikasten dabe jostunen zozöak soiñua joten? Onek be bardin; neure ekinaz edozein mandatu egiten ikasi dau.
- Orixe saldu bear dauskuk, Peru.

—Ezta..., ezta..., ezta...!

—Urte bete atzeratuko doagu enbargua egitèè, artetan zorrai geuk arpegi emongo dautsegu.

—Zeuek zarelako or dozue bada: bestela erregeri bere eneukan emoteko usterik.

Erbi onegaz iru eskribauok euron bidean joazala, bati otu dakon erbi mandataria urrengo ostatura bialdutèa.

—*Mustur-zuri* esan eutsan, jòèn adi or beko aldera, bide barri ondoko ostatura ta ea sei lagunentzako bazkaria ipini al izango daben. Arin ibili, *Mustur-zuri*.

Bai ta pozik joan bere; baiian eskribauok atzean itxi ebazanean etxakan erbiari bururatu ez ostaturik, ez bazkaririk.

Ordu erdi igaro zan, ordu bete, ordu ta erdi... ta *Mustur-zuri* etzan agiri. Buruari azka asi ziran eskribauok, zer esan ezekiela. Mutilak, ugazaben isilik, barre egiten eben. Onetan eurakana Peruren auzoko Maripa Anbrusena eldu zan, buruan pedarkada ura ekarrela.

—Egun on Jaungoikoak dagizuela.

—Bai zeuri bere. Ikusi dozu or nunbait, txakurren igesi edo... *Mustur-zuri?*

—Nor da *Mustur-zuri?*

—Peruk berbetan erakutsi ta menduriko erbia. Eztakizu Peru nor dan, Peru Arraizpe?

—Bai ondo be.

—Ta eztozu inoiz ikusi, besapean erbi bat dabela?

—Nik eztakit auxe baino beste erbi-konturik. Atzo iluntzean banator, kartetan txist eta txost arratsaldea igaro ta gero, banator etxera ta: "Maripa —entzun beban—. ¿Eu aiz, Mari?" "¿Zer nai?" "Peruk biar bazkaritarako iru adiskide andi jatorkazala diño ta erbi biak mesedez emoteko, urrengoan ordea emongo dabela-ta." Au entzunda, emon neutsazan neure erbiak ez beraren ederrarren, zorrak daustaz da neuk erbiak emon ezik ezautuko eztaustazanen bildurrez baiño.

Orduan eskribau-mutilak barrezantzoka asi ziran, eskribauak (bi beintzat) amurruarren mutilai agiraka. Atsoa zer etezan ezekiala pedarkada uraz aurrera joan zan, eta eskribauak ordu erdiren baten zer egin ezekiela egonda gero, Peru Arraizpegana bigarrenez joan ziran.

Orduko egoan Peru, eskribauak bigarrenez agertuko dakazana

igarrita, ardura andiz zerbait gogoketan. Emaztea beraren aginduz auzotegi guztiko errariak (ogi-arto-taloak) batzen ibili zan.

Gero bien artean etxe-airreko mota edo bedartzea azalatu edo atxukatu ta zotal-azpian errariak ezkutauaz batera, dakezan eskribauok.

- Ona emen gure eskribau jaunok— esan eban Peruk.
- Demoniñotxu orrek, ederra sartu dauskuk. Geugaz katigu (baituran) eroan bear augu, polit ori.
- Zer da, gizonak?
- zer dan! Ta itauduteko adorëa daukak?
- Bidean galdu izango dozue zuek. Orixe dago ba, sarri ibili ezik...
- Barriketak. Nundik nora asmau dok *Mustur-zuri* edo baltz orren okerreria?
- Ene bada ta ni! Zer jazo dan igarri baietz? *Mustur-zuri* norbait, berak eztakian tokiren batera, bialdu izango dozue ta gero atzerako biderik aurkitu ezinda, bear bada txakurren bat ondorik dabilela...
- Ago isilik, zaplandari ori; aor beko bide-zokondoko ostatura bialdu joagu-ta.
- Zuek txarto emongo zeutsen mandatua. Ekinduta zagoze ezpanetan bera erderazko berba arrotz gatx asko dingilizka dozuezala berba egiten da gero zelan aditu, zelan ulertu zuei erbikumatxo batek?
- Peru... Peru... Adarrari bigarren soiñua atara nai aldautsak? Lengo irri ta burla egitea ezaldok asko izan? Maripa Anbrusenaren erbiakaz egin dauskuan adarra jotea, onen arinaztutekoa dala uste dok?
- Jaunak ba... Jaunak ba..., eztozue gugaz bazkaldu gura izan, eta guk barriz Maripa Anbrusenari, zeueri bazkari itxurazko bat emotearren, eskatu geutsazan. Zuek eztozue gura izan, eta zer egingo genduan? Bein ekarri ezkeru zimaurtzara botako genduzan?
- Peru: tira geugaz urrengo presondegira, guzur-urtika ta iñor irakiten emen egon barik.
- Ezegidazue bada, ori esateko, sapatzetikeldu, katarra enaz-ta.
- Tira, tira.

—Nik onakoxean bada eztaikit zer egingo neukean.

Au esanaz asi zan Peru atxurraz, amurruz legez, motan or zulo emen zulo egiten; eta zulo baxotxean edo ogia edo arto edo taloa agertu zan. Au ikuseran arritu ziran eskribauak eta itaundu eben:

—Ze atxur dok ori, Peru?

—Ai au! Eskerrak beroni bizi gara gu onen aukeran. Zergaitik uste dozue ba eztodala nik galdarau ez artagaraurik ereiten? Atxur onetxek emoten daust nai beste errari. Etxaurreko mota onetanxe lurra azalatu ezkeru, beste nekerik ezto bear.

—Salduiguk atxur ori.

—Saldu? Au erosteko dirurik eztago inguruotan.

—Eukiten emoiguk ba amabost bat egunerako; ta beste urte be-tean ire zorrai geuk arpegi emongo jautsegu.

—Orrenbeste mesede gizonari egin leio. Eroaizue atxur ori baina amabost egu orretan zelan bizi izango naiz berori barik?

—Gauza erraza dok ori. Ataraik ontxe mota onetan amabost egu-nerako erraria.

—Bai ta egia.

Peruk atara ebazan ordu erdi lenago sarturiko errariak eta atxurra emoeran esan eban:

—Gero, gizonak, ez uste izan edozein lurretan ogi nai arto nai taloa atara leikeanik. Norberaren etxe-inguruko lurretarako dauko atxur onek beronen al izatea.

Au entzueran atxur ori artuta alde egin eben iru eskribauak.

Urrengo goizean iruren etxe-inguruak ondo aztertu ta ondiatuta ikusi zeikezan. Peru Arraizperen atxurrak arria ta arra naikoa atara ebazan; baina ogirik txori batentzako lain bere ez. Au ikusirik, aurregu-nean baino bere amurratuago yoan ziran Arraizpera eskribauak, atxurra eskuan ebela.

Orduko Peru ta Maria alkar artuta egozan, eskribauak yoazanean eginbehar ebena ondo ikasita. Mariak garrian maskuri (puxika) bat eukan odolez beteta, yale-magalaren azpian, ezkutuan. Peru goizik erdian egon zan adar eze legun legun batzuk ebagi ta azala kontuz kontuz ertsi ta azal onezaz zinburrinak egiten. Eldu ziran alango baten gure eskribauak eta, ezpanetan amurrua bits egiten euskela, Peruri saputzetik oratuta esan eutsen:

—Demoniñotxo orrek ezto oingotan igesik egingo.

—Zer?

—Zeretzeta, burduntzi-ertzean erreta.

—Nora naoazue?

—Tira ixilik eta geldirik.

—Mari, Mari: ik onei gauza txarren bat eginbear izan dautsen, ni onan eroateko; ta nik onakoxean, nai ta urkamendira naroela, edozer egingo neuke.

Au esanda, Peruk aurretiaz eskuera eukan aitzo zorrotz bat artu ta sast! emazteari garri garritik, xika edo maskuritik sartu eutsan. Marik berarizko arnasa-ots bat egin eta lurra yo eban, ilda legez, odola zauritik arradan eriola.

Eskribauak au ikusirik,

—Peru —esan eben—. Zer egin dok! Emaztea il dok!

—Gizonak. Zer uste zenduen bada? Idisko zoro bat bainintzan iltera eroan ni izan nozue iruron artean, eta odolak, erriak diñoanez, su baga diraki.

—Peru, zer egindok, errukarri orrek!

—Baina ez ikaratu: sarri ilten dot nik au. Gaiñibeta bat daukat, ondo ilarren, txistua yo ezkeren len kenduriko bizitza atzera emoten dabena.

—E!

—Ikusiko dozue.

Peruk orduan artu eban zinburrun bat eskuetan eta Juuuiist!, ots eragin eutsanean, ilak edo iltzakoak begiak erdi zabaldu ebazan. Eskribauak arrituta. Juuuiist!, bigarrenean. Mariak arnasa luze-luze bat artu eban. Eskribauak aoa zabalik. Juuuiiist! irugarrenean: Arraizpeko atsoa bere senera etorri zan eta eskribauak konkortuta gelditu ziran.

Peruk bene benetan esan eutsen:

—Gizonak: emazte berbaldunegiak isilkortu ta urtenegiak otzan-duteko eztago onako tresnarik. Emakumarik dongenak ondu ta uzuenak bezau leikez: lasterko gero.

—Peru, ik zetarako dok ori? Ire emaztea inoiz berbalduna ta urtena ta donga ta uzua izan badok bere, aurreratu egiguk tresna ori aste bete edo bitarako ta zorroak epetu ez eze garbitu bere geuk egingo doaguzak.

—Gizonak: eneutsan nik au edonori ez emon ez baituko (pres-

tauko); baina gizon argiak zare, zer eginbear dan dakizuenak; eta, aste bete barru atzera neuri emotekotan, eroan egikezue tresna ori.

Esker andiak Peruri emonda euren poza sinistu ezinik yoan ziran eskribauak euren bidean.

Kezka ta eztabaidak zer diran eztakienak yoatea baiño ezeuken Arraizpetik uri-aldera iru eskribauai yarraika. Zarrenak, erlikia baizen maiterik, Peru Arraizperen zinburruna eskuan eroian. Beste biak bein banan esetsi eutsen, auxe esanaz, eurak bere etziralala beste bat baino gitxiago ta zinburruna batena bakarrik etzala eta nok lenengo eroan bear eban yakiteko zerbait egin bear zala.

Ona eldueran eskribauen barri dakienen uste ta eritxiak bana dira, eztira bardinak. Batzuk dinoe urrengo ardantegira eldueran nok eroango ebanbateko urrera erabagi ebela. Beste batzun ustez, zotzak eskuazpian erdi estaldurik, andiena atara ebanak zinburruna eroan ebala. Baina Nok au sinistu? Noiz ezagutu eteda diru bagako eskribaurik? Bat edo baten eritxian auzitzan erabagi eben nor izango zan basa-txilibitu aren yaubetzakoa.

Zana zala, eroan ebanak, etxera eldu zanean, emazteari asarez begiratu ta berbarik adina agiraka egin eutsazan, eta arako emaztea bere gogor egiten asi dakanean, sast, sast!, aizto zorrotz bat sartu ta beingo baten il eban. Atara eban gero zinburrun ori ta asi zan yoten, !Juuiiiist!, baña zirkinik bere ezeban ilak egin. Juuiiiist!, bigarrenean; begiratu ta alperrik. Irugarrenean luzeago: Juuiiiiiiist! Baina zer? Geldi, gogortuta egöan emakuma errukarria.

Eskribau koko au emaztearen gorpuaz zer egin ezekiala, uleai tenka ta bea ostikoka apurtu bearrik ebilela, atean norbaitek ots egina zinburrun ori bigarren eskribauari eroan eutsan. Oni bere lenengoari legez yazo dakon. Irugarrenari bardin. Egun bere atantxe, alkar itunduten egonda, arrapaladan yoan ziran Arraizpe-aldera.

Peruk urrundik eurak ileta-soinekoakaz ikusirik,

—Irrurak il doek, bakotxak bere emaztea. Agur ni —esanda, bide-ra urten eutsen.

Eskribauak Peruren atxaki ta akibakulari jaramon baga, upel baten barruan sartu ta bira biraka itxasora yaurtigiteko usteaz eroan eben. Urrengo ardantegira elduta, eskribauok zerbait artu bear ebela ta bertan gelditu ziran, Peru, upeletik atara bagarik, bide-ertzean itxita.

Onetan artalde bat bertatik igaro zan eta Peru barrutik upelari

ukabilkadak emoten asi zan. Zer etebilen yakin nairik artzaina urreratu ta *nor da?* itaundu ebanean,

Peruk:

—Ai au dot lorra, au atsekabea! erantzun eban.

—Zer dok ba, atsekabez egoteko?

—Zer dodan? Erregeren alabeagaz—, nai eztodala, ezkondu gura nabe.

—Nai eztoala?

—Nai banaiok, neure oinen gainean yoatea izango naieuek.

—Euk ezkodu gura ezpadok, amentxe naiagok neu, orretarako gertu.

—Upel oni agoa zabalduiok bada ta truk egingo doagu bizikerea: ni artzaintzan sartukonok, i erregeren yauregian.

Ordu erdi garrenean Peru artalde ta guzti bidetik urre eabilen, artzain gizagaisoa barriz itzulika (bira-biraka) eroan eben eskribauak. Noizik noizera

—Ezkonduko naizala —zinoan upelekoak.

Besteak euren artean:

—Gure Peruri zoratu dako.

Itxasbazterrera eldueran, iru eskribauen artean bultzaka uretara egotzi eben upela. Atx-artearen zati-zati eginda, artzaina olatu-artearen eabilen lerrak egiten, gorputza ur-azalean euki ezinik.

Eskribauak euren kurruka ta tipo ta ar txarra Perugaz batera itxasoan ito ebela uste izan ebanean, etxeranzko bidean asi ziran irurak. Nok zetu, nok erakutsi aren ikara ta zurtaldia, Peru Arraizpe, arako *Mustur-zuri* ta atxur ta zinburrundun Peru, euren begiakaz ardi-artearen, batari txistu, bestari ziri ta bestari arrika ikusi ebanean!! Peruk euren arpegia ikusiaz bakarrik igarri eban euren burukokezkea; ta bigun-biguntxorik, oi ebanez, ezer ezpaileukan itaundu eutsen:

—Orain bere emen baino etzare, gizonak?

—Peru da berau? Peru Arraizpe!! Eguno onakorik! Nun batu dituk ardi orrek?

—Enozue ikusi olatu-artearen, kolpe batari ta grausk besteari ardi zuriak batzen?

—Zetan edo atan abilena bai, baina geiago ezin ikusi izan doagu.

—Nai izan baneu, onako sei batuko nituan.

- Baldagoz orain bere?
- Bai zuek irurok artuala ta geiago.
- Amilduko nok neu bertara, lekurik onenera?
- Orrenbeste mesede egiteko beti nago gerturik.
- Egotzi nagik orduan.

Peruk bultz gogoz egineta egotzi eban itxasora bat.

Au zarra ta igari ezekiana zan eta artzaina baino lenago asi zan itoten.

- Zertan dabilk a? —itaundu eutsen beste biak Peruri.
- Onenak begiz yo ta artzen dabil. Arin ezpazabiltze, badakit gaur zer yazoko dan.
- Yaurti gaizak orduan arin arin.
- Ea bada —esanda, bultz egin eutsen onei bere Peruk eta tipitapa, beste gauzarik agiri ebala, bere ardiakana yoan zan.

(Markinako Domingo Aldazabalek kontatua eta R. M. Azkuek *Euskalerrriaren Yakintza II* liburuan, 275-290 orrietan, batua)

Ma Zi nekazari argia

Behin herri batean, Ma Zi izeneko gizon bat bizi zen. Aberatsek ezin zuten ikusi: pobreek aldiz, pozaren pozez onartzen zuten. Ma Zik pobreei lagundu eta aberatsei adarra jotzen baitzien.

Urte batean Wang, herriko agintaria, zergak kobratzen hasi zen urtero bezala. Ma Zik orduan, zera pentsatu zuen bere golkorako: "Belaunaldiz belaunaldi nire familiak gogor lan egin behar izan du sorotan. Aita hil egin zuten eta ama goseak akatu zuen ni oraindik ere behartsu bat besterik ez naiz. Ba nahikoa da! Aurten ez dut gari alerik emango, hil nazatela nahi badute". Eta Wang agintaria engainatzeko modua pentsatzen hasi zen.

Ma Zik uztaren salmentaz ateratako dirutzaren erdia gastatu zuen bi azeri erosten; gainerako diruaz oilo asko erosi zituen, oilo handi eta haragitsuak. Azeri bat etxean gorde eta bestea soka lodi batez lotu egin zuen. Egunero paseiatzen zuen etxe aurretik eta atzekaldetik. Egun batean Wang agintaria, zergak kobratzen ari zelarik, Ma Ziren etxearen atzekaldetik pasatu zen. Hau ikustean, zera esan zion ozenki samar:

—Kaixo, Ma Zi, prestatu al dituzu zergetarako gari aleak?

—Jakina! aurten oso uzta ederra izan dugu eta aukeratuak ditut nire ale onenak zuri emateko. Bihar edo etzi etor zaitezte beren bila, zuk nahi duzunean etorri.

Wang agintaria harriturik geratu zen Ma Zi azeria paseiatzen ikustean.

—Baina, zer egiten duzu? Oso arriskutsua izan daiteke ihes eginenez gero! esan zion Ma Ziri.

—Bai zera! Ez du kalterik egiten. Alderantziz, hobe da libre uztea —erantzun zion Ma Zik barrezka.

Wangek, are harrituago, zera esan zion:

—Burutik jota al zaude? Ez al duzu ikusten azeri bat dela? Libre utziko al duzu? Begira, nik ez dut ulertzen.

Ma Zik orduan, azeriaren burua ferekatu eta zera esan zion:

—Zoaz, altxor hori! Zoaz oiloak harrapatzera. Zenbat eta oilo handi eta gozoago ekarri, orduan eta hobeto.

Eta libre utzi zuen. Azeriak alde egin zuen ziztu bizian.

Wang agintariak, erabat txunditurik, aho zabalik, ez zion begirada gainetik kentzen Ma Ziri.

—Jarein dut —azaldu zion Ma Zik—, bihar bazkari oparo eta ederra prestatzeko zuretzat. Orain, nire altxor hau bidali dut oilo bila. Zatoz bihar eguerdian. Zure zain egongo naiz.

Eta halaxe, hurrengo egunean, Ma Zik primerako bazkaria prestatu zuen. Wang agintariak urrutitik sentitu zuen bazkariaren usain gozoa. Urdailak eraginda, azkarrago abiatu zen Ma Ziren etxerantz. Mahai gainean plater ugari zeuden. Den-denak oilaskokiz eginda: oilo gisatua, oilo egosia sutan, oilo puskak uretan egosiak, oiloa lurrunetan egina, oilo gezamina, oilo zatiak mani eta intxaurrekin, hots, oilaskokiz egindako plater ugari. Hura dena ikustean Wang agintariak Ma Ziren azeriarekiko mirespena sentitu zuen eta era berean animalia haren jabearekiko inbidia.

—Ma Zi, non da zure azeri eder hori? Dei iezaiozu gurekin batera jan dezan.

—Ez —esan zuen Ma Zik burua mugituz—, ez da behar. Ea, jan dezagun hoztu baino lehen.

Eta oilaskokiz egindako plater gozoak dastatzen hasi ziren, baita laster asetu ere. Wang agintaria bete bete egina zegoen. "Bene-bene-

tan, azeri hori altxor preziatua da. Nolako altxorra gainera! Erosterik banu...”, pentsatu zuen agintariak, eta honelaxe mintzo zitzaion Ma Ziri:

—Atera ezazu azeri harrigarri hori azter dezagun.

Ma Zi gelan sartu eta bertan lotuta zegoen beste azeria atera zuen. Agintariak, erabat sinisturik, zera esan zion:

—Egia da, azeri ona da. Zilarrezko ehun liangen truk erosten dizut. Zer deritzozu?

Ma Zik burua mugituz ezetz esan zion:

—Ez, ez. Ezta pentsatu ere. Altxor hau salduz gero, nola biziko naiz ni? Ez nuke jatekorik izango. Begira, errentarena emango dizut oraintxe bertan, baina azeria ezin dizut saldu.

Wang agintariak behin eta berriro erregutu zion.

—Ma Zi, bost axola zait errentaren dirua, oso gutxi da eta. Zilarrezko berrehun liang ematen dizkizut azeri horregatik.

Ma Zik, beste erremediorik ez balu bezala, zera esan zion:

—Beno, horrenbeste desiatzen baduzu... Baina saltzekotan zilarrezko hirurehun liangetan salduko nuke.

Wang agintariak zilarrezko hirurehun liang ipini zituen Ma Ziren esku ahurrean. Ondoren, harro harro abiatu zen etxerantz azeria zera-malarik.

Etxera iritsi bezain laster, zera esan zion bere emazteari:

—Azeri hau altxor bat da. Oso iaioa da oiloak harrapatzen etxerako.

Emazteak, azeria mesprezu handiz begiratu, zera erantzun zion gogorki:

—Ez dut sinisten.

Orduan agintariak, Ma Zi imitatuz, azeriari hitz egin zion:

—Zoaz altxor hori! Zoaz oiloak harrapatzera. Zenbat eta oilo handi eta gozoago ekarri, orduan eta hobeto.

Eta jarein zuen azeria. Honek orduan, alde egin zuen ziztu bizian.

Wang agintaria azeriaren zain egon zen denbora luzez. Egun bat pasa zen eta beste bat ere bai. Azeriaren berririk aldiz, inondik ere ez. Orduan, ohartu zen Ma Ziren engainuaz. Ukabilak gogortu eta amorru bizian hasi zen oihuka:

—Madarikatua Ma Zi hori! Madarikatua behin eta berriro! Ni en-

gainatzera ausartu zara. Orain bai dudala aitzaki ederra zu infernura bidaltzeko.

Eta sutan, erabat haserre, hamar morroi hartuz joan zen Ma Ziren bila.

Gau hartan bertan harrapatu zuen agintariak Ma Zi bere etxean.

—Bandidu bat zara —oihukatu zion aurpergira—. Eta gainera zure nagusia engainatu duzu. Itzul iezaizkidazu nire hirurehun liang berehala ez baduzu lepoa galdu nahi.

—Ezin dut —zioen Ma Zik—. Gastatu egin dut diru guztia.

—Makila ezazue hil arte! agindu zien Wang agintariak bere morroiei amorru bizian.

Baina gau ilunean elurra ari zuen eta izugarritzko hotza egiten zuen.

—Wang jauna —esan zioten morroiek—, guretzat oso lan erraza da hori, baina hotz handia egiten du eta oso zaila izango da lurperatzea. Hobe bihar hiltzen badugu.

—Ongi da. Baina kenduiozue arropa guztia eta eskuak lotu harriztar horretara gaueko hotzak hil dezan.

Morroiek arropa kendu eta harriztarrean lotu zizkieten eskuak. Puntuzko txalekoa eta gantzontziloak besterik ez zizkieten utzi.

Gau elurtuaren hotzak ziztatzen zuen Ma Ziren gorputza. Hotzez hil zitekeen, baina nekazari azkarrak aurkitu zuen irtenbide abila: jende guztia lotan geratu zenean harri hartu eta jasotzen hasi zen. Gau osoa pasa zuen harria jaso eta lurrean uzten. Egusentian eguzkiaren lehen izpiek distiratzten zuten Ma Ziren gorputz izerditsuan.

Wang agintariak morroiak bidali zituen Ma Ziren gorpuaren bila. Morroiak erabat harrিতuta itzuli ziren:

—Wang jauna, Wang jauna, zuk esan zenuen gaueko hotzak akatuko zuela baina zoaz ikustera. Beroa jasan ezinik dago gorputz guztia izerdi patsetan duela. Haizemaile bat eskatu digu erre-freskatzeko.

Wang agintaria, txundituta, gertakaria ikustera abiatu zen. Egia zen. Ma Zi, izerdi patsetan, haize freskoa eskatzen ari zen. "Hemen bada misterio ezkuturen bat" pentsatu zuen agintariak.

—Zer, Ma Zi hasi zen Wang, sukarra al duzu? Gau osoan egin du edurra, nola liteke zu izerditan aurkitzea biluzik egonik gau osoan? Harrigarria da, azalduko al zenidake misterio hau?

—Begira, saldu nizun azeria altxor bat zen, benetan. Ziuraski zure emazteak begikoa botako zion. Jakizu azeria ez zela itzuli zure emaztea ez zelako fidatzen.

Wang agintariak arreta handiz entzun zituen hitz hauek burua alde batetik bestera mugitzen zuelarik.

—Ongi da —esan zion Ma Ziri—. Sinisten dizut. Azeria benetako altxorra da, baina orain, esaidazu, zer dela eta zaude izerditan gau hotz honetan? Zein da zure sekretua?

—Orain bai, orain konbentziturik nago zuk ez duzula inoiz ezagutu benetako sekretu bat. Aldean daramadan puntuzko txaleko hau, nire aitonak utzi zidan altxor bat da. "Hotz eta beroaren txalekoa" deritza. Txaleko honekin beroa izaten dut negurik hotzenean, ikusten duzun bezala, eta hotza udako egunik berotsuenetan. Hau bai benetako altxorra!

Wang zur eta lur geratu zen. Bi aldiz pentsatu baino lehen Ma Ziren txalekoa erosi nahi izan zuen:

—Salduidazu zure "Hotz eta beroaren txalekoa". Zilarrezko ehun liang emango dizkizut.

—Ez, oraingoan ez dut inola ere salduko nire altxor hau. Esan dizut, aitonaren heredentzia da. Salduko banu, horrek esan nahiko luke ez ditudala nire arbasoak errespetatzen.

—Baina nik altxor hau nahi dut. Zilarrezko berrehun liang ematen dizkizut!

Ma Zik, beste erremediorik ez balu bezala, zera esan zion:

—Beno, horrenbeste desiatzen baduzu nire altxorra... saltzen dizut zilarrezko larehun liangen truk. Sakrifizio bat egiten ari naiz, gainera: hotz handia pasatuko dut nire txaleko hau gabe.

Wangen aginduak jarraituz, morroiek libre utzi zuten Ma Zi; bere arropak eta zilarrezko larehun liang eman zizkieten. Ma Zik aldiz, bere txaleko zikin eta zarpaila eman zien.

Eta azeriaren salmentan lortutako diruarekin egin zuen bezala, pobreen artean banatu zituen zilarrezko larehun liangak.

Wang agintaria pozaren pozez zegoen bere altxorarekin. Baina Hotz eta beroaren txalekoa oso zikin eta kiratsu zegoenez, morroiei eman zien xaboi eta ur beroz garbi zezaten. Gero, eguzkitan lehortu ondoren, jantzi egin zuen. Eta horrela soinean txalekoa soilik zeramala, abiatu zen bere aitagarrebaren etxerantz. Kaletik zihoan jendeak

farre egiten zuen agintaria itxura hartan ikustean. Gero eta hotz handiagoa sentitzen zuen eta jendearen farreak entzutean altxorraren benetako balioa zalantzan jarri zuen. Dardarka zegoen eta hortzek zara handia ateratzen zuten elkar jotzean. Makurturik zihoan hotz gutxiago sentitzearren, eta eskerrak emazteak deitu ziola, bestela kalean jarraituko zuen denon irrigarri.

Wang agintariak argi eta garbi ikusi zuen bigarren aldiz ere Ma Zik engainatu zuela. Amorru bizian, nekazaria akatzea bururatu zitzaion. Oraingoan ez du aldegingo, zioen agintariak.

Hurrengo eguerdian atxilotu zuen Ma Zi. Boltsa handi batean sartu eta itsasaldera ematen zuen zuhaitz batetik zintzilikatzeke agindu zuen. Zuhaitza moztean, boltsa erori eta Ma Zi ito egingo zen. Morroiek, zuhaitza mozten ari zirenean, gose zirela eta, zera esan zioten Wang agintariari:

—Wang jauna, gose gara. Bazkalostean moztuko dugu zuhaitza.

—Ongi da, bazkal ezazue. Ma Zi hilik dagoela esan diateke, eta itxoin dezake apur bat.

Eta horrela, agintaria eta morroiak bazkaltzera joan ziren. Lekutik joan ziren unean agertu zen Wang agintariaren aitagarreba. Bere suhiaren etxera zihoan eta txundituta geratu zen zuhaitzeko boltsa mugikorra ikustean.

—Zer da hau? Nor mugitzen da boltsa barruan?— galdetu zuen harrituta.

Ma Zik ezagutu egin zuen Wang agintariaren aitagarrebaren ahotsa eta bazekien hau konkorra zela.

—Ni naiz —erantzun zion Ma Zik. Lehen konkorra nintzen baina orain banbu adar bat bezain zuzena naiz. Hau da konpontzaila.

—Zein? —galdetu zuen aitagarrebak animaturik.

—Boltsa hau altxor bat da. Begiratu, ni bezalako konkor bat sartuz gero boltsa honetan eta ordubetez zintzilik eduki, zuzen-zuzen jarriko da. Orain nire senideen zain nago, zuhaitzetik jaitsi behar naute eta. Ondoren boltsa jabeari itzuli eta zilarrezko ehun liang ordaindu behar dizkiot.

Wang agintariaren aitagarrebak zera esan zion orduan pozaren pozez:

—Horrela da beraz. Ba, ni ere konkorra naiz, utzidazu zure boltsa-

altxorra eta zintzilika nazazu zihaitzean. Zilarrezko ehun liang emango dizkizut.

—Ongi da, baina ehun liang gutxiegi iruditzen zait.

—Zenbat nahi duzu orduan?

—Ehun eta berrogeitahamar.

—Ezta pentsatu ere! —zioen urduri konkorrak.

Une hartan pasatu ziren handik bi nekazari pobre. Ma Ziren ahotsa entzutean, zuhaitzetik jaitsi zuten boltsa, eta Ma Zi libre utzi. Hau, orduan, Wang agintariaren aitagarrebaren aurrean geratu zen tente-tente.

—Begira ezazu nire bizkar zuzena —esan zion—. Zuhaitz zahar baten antzekoa zen, eta orain banbu bat dirudi.

Wang agintariaren aitagarrebak zilarrezko ehun eta berrogeitahamar liang eman zizkion larriturik.

—Zintzilika nazazu, mesedez —eskatu zion orduan.

Ma Zik boltsa barruan sartu eta zuhaitzetik zintzilikatu zuen. Ondoren, bi nekazari pobreekin, etxera itzuli zen poltsikoan zilarrezko ehun eta berrogeitahamar liang zeramatzala.

Wang agintaria, bere morroiekin itzuli zen zuhaitza mozten bukatzeko.

—Moztu lehenbailehen, ea oraingoan hiltzen den!

Konkorrak bere suhiaren ahotsa entzutean, oihu egin zuen:

—Baina ni naiz zure aitagarreba eta zu nire suhia. Jaitsi nazazu azkar!

Wang agintaria guztiz haserre, amorru bizian, deiadarka hasi zen:

—Irain nazazu nahi beste. Ikusiko dugu nor den aitagarreba, zu ala ni. Unetxo bat barru Itsasoko Draagoiaren aurpegia ikusiko duzu. Hau lotsagabekeria, nire aitagarreba dela esatea!

Morroiek azken aizkorakada eman ondoren zuhaitza itsasora erori zen.

Egun batzuk beranduago, Ma Zik ahate pila bat erosi zuen azokan zilarrezko ehun eta berrogeitahamar liangekin. Eta goiz batean, ahate taldea paseatuz, Wang agintariaren etxe aurretik pasatu zen. Ma Zik banbuzko makila bat zeraman, ehun gorri bat puntan loturik zuelarik. Ehuna oso oso gastaturik zegoen eta urtetan ahateak

gidatzen erabilia izan zela ematen zuen. Wang agintariak, erabat nahasirik, oihu egin zuen:

—Baina nola liteke? Ziur nago hil zintudala. Nola berpiztu zara?

—Hil egiten ote da bihotz onekoa? —erantzun zion Ma Zik irribarez—. Uretara bota ninduzun egun hartan itsas hondarreraino urperatu nintzen. Itsasoko Dragoiak segituan izan zuen nire berrri, eta bere itsaski-jenerala eta karramarro-soldaduak bidali zizkidan sartzen uzteko. Han, urrezkoak dira eguneroko tresna guztiak. Non begiratu, hura distiratsu. Te eta janaria eskaini zidaten. Izugarriko muxika gozoa dastatu nuen, baita enara kabia eta nik nahi beste janari. Ondoren Itsasoko Dragoiak hamar edertasuni deitu zien niri laguntzeko paseoan. Haiak ziren ederrak! Pena bat zu han ez izatea, bakarrik esango dizut leku zoragarria dela. Urrezko bufaloak, urrezkoa zaldiak, urrezko oi-loak ikusi nituen; eta horien alboan gaua argitu zuten perlak, harri bitxiak, hotz eta beroaren txalekoak, su-jantziak, belar luze ugariak... Bi egun zoragarri pasa nituen, baina etxera itzuli nahi nuen. Izan ere horrenbesteko edertasun duen leku batean, zaila da ni bezalako gizon pobre bat eroso egotea, ez bainago ohituta horrelakoetan. Agur egiteko unean, zera esan zidan Itsasoko Dragoiak:

—*Hemen edertasun ugari dugu, hartu nahi duzuna zurekin joan dadin.*

Politen arteko politena aukeratu nuen, baina zoritxarrez honek ez zuen bizidunen mundura etorri nahi. Orduan, Itsasoko Dragoiak agindu hau eman zidan:

—*Har ezazu gogokoen duzun altxorra.*

—*Eskerrik asko, baina ez dut altxorrik nahi esan nion nik.*

—*Zergatik?*

—*Lehen bi altxor nituen eta herriko aberatsenari saldu banizkion ere, honek hil nahi izan ninduen.*

Hala ere Itsasoko Dragoiak berriro ekin zuen:

—*Besterik ez bada, oroigarriren bat hartu behar duzu. Lotsaz hilgo naiz ez baduzu ezer hatzen.*

Eta halaxe ahate hauek hartu nituen; agurtzerakoan, berriz, zera esan zidan Itsasoko Dragoiak eskua hartua zidalarik:

—*Biziki estimatzen zaitut. Zatoz sarritan nire jauregi honetara.*

Aski izango da atea bederatzi aldiz jo eta "Ma Zi naiz, gizon ona" esatea eta zabaldu egingo zaizu atea.

Wang agintariak zera pentsatu zuen bere golkorako: gizon hau lelo hutsa da. Ni bere lekuan egon izan banintz, hamar emakume eder hartuko nituzkeen, Itsasoko Dragoia hilgo nuen eta bere altxor guztiak hartuko nituzkeen. Bai, argi eta garbi dago: lelo hutsa da. Gero, irribarez, Ma Ziri hitz egin zion:

—Ma Zi, joanak joan. Ez dezagun borrokarik egin. Oraingoan Itsasoko Dragoiaren jauregira eramaten baldin banauzu nire ondasun guztiak emango dizkizut. Ados al zaude?

—Burutik jota al zaude? Itsasoko Dragoiaren altxorrak ez ditut nahi izan eta nola bururtzen zaizu zure gauza hutsal hauek nahi izango ditudala?

Wang agintaria belaunikoz jarri zen Ma Ziren aurrean erreguka:

—Barkaidazu! Barkaidazu! Barkatu egin dizkizudan gaiztakeria guztiak. Eraman nazazu Itsasoko Dragoiaren jauregira eta gaurtik aurrera errespetatu egingo zaitut beti.

—Beno, pena ematen didazu eta eramango zaitut. Baina hitzez hitz jarraitu behar duzu nik esandakoa. Lehenengo: inork ez du jakin behar hau, bestela Itsasoko Dragoiak ez digu atea irekiko. Eta bigarren: zurezko untzi bat prestatu behar duzu niretzat eta portzelanazko beste bat zuretzat, eta gainera burnizko barra bat untzia jotzeko.

Wang agintariak hitzez hitz jarraitu zituen Ma Ziren aginduak. Egun baretsu batean itsasoratu ziren. Ma Zi zurezko untzian zihoan, agintaria portzelanazkoan. Itsas zabalean Wang agintariak Ma Ziri hitz egin zion:

—Itsasoko Dragoiaren jauregiko atea jo beharko dugu.

Ma Zik orduan, bere zurezko untzia jo zuen emeki. Wang agintariak urduri eta presaka hamar emakume eder eta Itsasoko Dragoia hil ondoren, honen altxor guztiak hartu nahian, zera proposatu zion Ma Ziri:

—Hobe portzelanazko untzia jotzea. Portzelanak zurak baino zarrata handiagoa ateratzen du.

Ma Zik untzia jo zuen. Ding, ding, ding, ding, baina Itsasoko Dragoiak ez zuen atea irekitzen. Orduan Wang agintariak jo bitartean esan behar ziren hitzak gogoratu zituen "Ma Zi naiz, gizon ona". Erabat desesperaturik, oihu egin zion Ma Ziri:

—Ma Zi oihukatu eta jo gogor nire untzia.

Ma Zik, kasu eginez, gogor jo zuen portzelanazko untzia puskatu arte eta horrela itsas hondarreraino joan zen Wang agintaria betirako.

Berdez jantzitako neska. Txinako ipuinak I. Iruña: Pamiela, 1988 liburutik hartua.

Ipuinen arteko parekotasuna.

Bai Ma Zi, bai Peru Arraizpe nagusien eta boteretsuen kontrako ipuinak dira; engainuan eta batez ere, pertsonaien inteligentzian oinarritzen direlarik. Pertsonaia txinarra herrikoa da, pobreen aldekoa:

“...aberatsek ezinzuten ikusi, pobreek aldiz, pozaren pozez onartzen zuten. Ma Zik pobreei lagundu eta aberatsei adarra jotzen baitzien”, gure Peru, aldiz, alferrontzi galanta dugu: “alperra baina burutsua, gorputz-astuna ta buru-arina, anka-sorra ta begi-zolia”.

Pertsonaiak azkarrak eta burutsuak dira kasu bietan, baina izatez nahiko ezberdinak aurkezten zaizkigu. Hauxe da ipuinen arteko ezberdintasun bakarrenetariko bat.

Ma Zi eta Peru zergak edo zorrak ordaindu beharrean aurkitzen dira: Wang, herriko agintaria, zergak kobratzen hasi zen urtero bezala kontatzen zaigu Txinako ipuinean; euskaldunean berriz, zordunak dira kobratu nahi dutenak: “Artzekodunak aspertu zirenean, guztiak bat eginda eskribau batzui emon eutsen Peruri enbargua egiteko eskua”.

Ipuinetako pertsonaiek beren burua erabiliko dute zergen eta zordunen zamatik libratzeko. Batak nahiz besteak animalia bereziak lortuko ditu. Ma Zik azeriak erabiliko ditu, uztaren salmentaz ateratako dirutzaren erdia gastatu zuen bi azeri erosten; Peruk erbikumeak:

—Gurëan zer jagok be arei emotekorik?
—Zer jagonan? Erbikume bi...”

Animaliak lorturik, engainatuak izango direnen zain geratzen dira gure pertsonaiak, baita antzezten hasi agintaria edo eskribatuak agertu bezain laster:

“Ma Zik orduan, azeriaren burua ferekatu eta zera esan zion:

—Zoaz, altxor hori! Zoaz oiloak harrapatzera. Zenbat eta oilo handi

eta gozoago ekarri, orduan eta hobeto.
Eta libre utzi zuen."

Peruk Maria bere emaztea erabiliko du eskribauak engainatzeko orduan:

"Mariak (...) erbikumea atara, ankako lokarria askatu ta esan utsal:

—*Mustur-zuri*: oa Arraizko sagastira ta gure Peruri datorrela, eskribauak zain daukazala-ta. Arin ibili, *Mustur-zuri*.
berba onek entzueran erbikume inoizko bizkorren joian".

Agintaria eta eskribauak harriturik geratzen dira animalia berezien ezaugarriak ikusirik eta nola edo hala lortu nahi izango dituzte:

"—Egia da, azeri ona da. Zilarrezko ehun liangen truk erosten dizut"

"—Orixen saldu bear dauskuk, Peru."

Hasierako eragozpenak eta saldu nahi ez izateak gainditu ondoren, nekazariak, kostata baino, salduko dizkiete beren bitxiak:

"—beno, horrenbeste desiatzen baduzu..."

"—Zeuek zarelako or dozue..."

Nagusia eta eskribauak laster konturatzen dira sartutako ziriaz, izan ere animaliek lan egin beharrean hanka egiten baitute, eta duten boterea erabiliz Ma Zi eta Peru atxilotzeko aginduta ematen dute. "Gau hartan bertan harraptu zuen agintariak Ma Zi bere etxean" eta "(...) Geugaz katigu eroan bear augu, polit ori". Pobreek, aldiz, dirurik ez baina burua badute eta berehala asmatu dute aitzakiren bat. Kasu bietan ukatzen dute engainua eta animaliekin jabe berriek izandako jarrerari leporatzen diote hauen ihesa: "Zure emazteak begikoa botako zion" esaten dio Ma Zik agintariari, eta ez hori bakarrik, animalia oso berezia zela eta berehala igarriko zuela agintariaren emazteak ez zuela konfiantzarik berarengan. Perek eskribauei leporatzen die errua: "Zuek txarto emongo zautsen mandatua".

Orain arte ipuin bien egitura paraleloa izan da, gertakariak antzekoak eta ipuinaren argumentoa bera.

Bigarren topaketa izango dute gure protagonistek herriko agintariarekin eta eskribauekin, baina oraingoan ezberdinak dira engainuak.

Ma Zi harri batera lotuko dute gau hotzean eta ariketak egiten gau osoa pasa ondoren, izoztuta aurkitzea espero zutena izerditan blai topatzen dute. Hotz eta beroaren txalekoa izango da gertakari miresgarri horren kausa eta agintariak erosi egingo dio dirutza handiaren truk.

Peruk, berriz, nahi beste janari ematen duen aitzurra eta ganibet berezia, hildakoa berpizten duena, salduko dizkie eskribauei.

Azkenik, bai Ma Zi bai Peru, atxilotuak dira eta agintariak Ma Zi Boltsa handi batean sartu eta itsaldera ematen zuen zuhaitz batetik zintzilikatzeke agindu zuen. Zuhaitza moztean, boltsa erori eta Ma Zi ito egingo zen. Eskribauek beren aldetik, Peru upel baten barruan sartu ta bira biraka itxasora yaurtigiteko usteaz eroan eban.

Heriotz zigorra jasan beharko dutela dirudi, biak boltsan edo kupelean sarturik itsasoan itoko direla; baina oraingoan ere salbatuko dira pobreak, azkarrak, bizkorak eta burutsuak direnak. Ma Zik Wang agintariaren aitagarreba engainatuko du:

“—Lehen konkorra nintzen baina orain banbu adar bat bezain zuzena naiz. Hau da konpontzailea.

—Zein? galdetu zuen aitagarrebak animaturik.

—(...) Boltsa hau altxor bat da (...)

—(...) ba, ni ere konkorra naiz, utzidau zure boltsa-althorra eta zintzilika nazazu zuhaitzean”.

Peruk, berriz, handik igarotzen zuen artzai batekin ondorengo elkarrizketa hau dauka:

“—Zer dodan? Errege alabeagaz, nai eztopala, ezkondu gura nabe.

(...)

—Euk ezkondu gura ezpadok, amentxe naigok neu, orretarako gertu”.

Une honetan aldaketa bat ematen da ipuin bietan, ordura arte boteretsuen zigorra nolabait jasan behar izan duten nekazariak, agintaria eta eskribauen kontrako jarrera hartzen dute. Mendekuaren orduan iritsi da; Ma Zi eta Peru, biak baliatzen dira engainatu duten azken pertsonaz mendukua prestatzeko. Ma Zik aitagarrebak emandako diruarekin ahateak erosten ditu; Peruk artzaiaren ardiak hartzen ditu.

"ahate taldea paseatuz, Wang agintariaren etxe aurretik pasatu zen (...)

—Baina nola liteke? Ziur nago hil zintudala. Nola berpiztu zara?"

"—Peru da berau? Peru Arraizpe!! Eguno onakorik! Nun batu dituk ardi orrek?"

Harridura eta jakinmina pizten dute Ma Zik eta Peruk, ez bakarrik bizirik dauelako, baita dituzten ondasunengatik ere. Agintariak eta eskribauek diru egarri itsasora jaurtiak izateko nahia adierazten dute, handik atera baitituzte nekazariak abereak.

"—Eraman nazazu Itsasoko Dragoiaren jauregira, eskatuko dio Wangek Ma Ziri".

"—Amilduko nok neu bertara, lekurik onenera? eskatuko dio eskribauak Peruri".

Eta kasu batean nahiz bestean itsasoko uretan itota amaituko dituzte beren egunak Ma Ziren eta Peru Arraziperen hondamena nahi zutenek.

Aurreko adibideen bidez argi eta garbi geratu da Txinako herri ipuin horren eta R. M. Azkuek jasotakoaren arteko parekotasuna. Argumento, egitura eta pertsonaien ateraldi, jokabide eta asmoak berdinak dira "Ma Zi nekazari argia" Asialdeko ipuinean eta "Peru Arraizpe" gurean.

Izan ere, duela mende bat Websterrek zioen bezala; "Gaur uste dut, jatorrizko motiboak nahiz datoak berrogei bat besterik ez direla giza-motaren folklore osorako. Beste dena, kaleidoskopio baten aldaketak eta muhantzak bezala da. Beste erresumetako folklorea aurkitu ez dudana gauzarik ez dut aurkitu euskal folklorea. Bereiztasun bakarra bertako kutsuan eta kontaeran datza". (Etxeberrriak aipatua, 1973, 203 eta 206).

ERABILITAKO BIBLIOGRAFIA.

ARIZTIA, M. (1982) *Amattoren uzta*. Donostia: Elkar. 2. argitalpena.

AZKUE, R. M. (1989) *Euskalherriaren Yakintza II*. Madrid: Espasa-Calpe & Euskaltzaindia. 3. argitalpena.

- BARANDIARAN, J. M. (1962) *El mundo en la mente popular vasca. vol. III*, Donostia: Auñamendi.
- BETTELHEIM, B. (1980) *Los cuentos de Perrault*. Bartzelona: Critica.
- ETXANIZ, X. (ed.) (1988) *Berdez jantzitako neska. (Txinako ipuinak I)*. Iruña: Pamiela.
- ETXEBERRIA, M. (1973) *Euskaldunen ipuin harrigarriak*. Arantzazu: Jakin.
- GOMEZ, G. (ed.) (1993) *Perraulten ipuinak*. Iruña: Pamiela.
- IGERABIDE, J. K. (193) *Bularretik mintzora. (Haurra, ahozkotasuna eta Literatura)*. Donostia: Erein.
- JEAN, G. (1988) *El poder de los cuentos*. Bartzelona: Pirene.
- LEGOALDI (ed.) (1929) *Grimm anayen berrogetamar ume-ipuin*.
- WEBSTER, W. (1993) *Ipuinak-I*. Donostia: Kriselu.